

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií
Katedra obecné antropologie

Posudek vedoucího magisterské práce

Bc. Nicol Svárovské

Zahradníčkovy Znamení moci

Zprvu literárně-vědně vyhlížející práce si volí za referenční titul básnickou skladbu Jana Zahradníčka *Znamení moci* a tematizuje v ní motivy dehumanizace člověka a ztráty času, dějin a slova (s. 9). Skladba je nejprve zařazena do dobového literárního a filosofického kontextu (s. 6-8). Posléze autorka velice pečlivě a přesvědčivě ukáže vliv Dantovy *Božské komedie* (s. 13-29) a díla Maxe Picarda (s. 30-63) na Zahradníčkovy dílo a průběžně diskutuje klíčové filosoficko-antropologické motivy. Picardovská část předložené práce dojde v upravené verzi publikace v 3. svazku *Ročenky pro filosofii a fenomenologický výzkum* v roce 2013.

Zahradníček, Dante (minimálně v *Infernu*) i Picard sledují „rozklad člověka“ (s. 31) a autorka vykazuje rysy tohoto rozkladu jak u Zahradníčka, tak Picarda. Vůdčím rysem je „nenápadnost“, se kterým se rozklad odehrává. Nicméně hybným mechanismem nenápadnosti rozkladu se stává *slovo*: u Zahradníčka v podobě „příkazu dne“, u Picarda „na povel“. A proto je klíčovým motivem antropologické konstituce i deskripce *řeč* a s ní komplementární *mlčení*. Ztráta lidskosti tedy souvisí se ztrátou nejen slova, ale i schopnosti mlčet. (NB. To je motiv, který již od spisu *Bytí a čas* rozvíjí např. i Martin Heidegger, a dále pak od roku 1931 s kulminací v letech 1936-38 v jeho *Beiträge zur Philosophie: Vom Ereignis*.)

Centrální pasáží práce jsou picardovské oddíly II-VIII (s. 34-63). V motivech řeči a mlčení se u Picarda zračí výsostný motiv novověké filosofie: motiv *transcendence* (s. 35n.). Lidskost člověka se sice derivuje od tradičního vymezení *zoón logon echon*, ale toto vymezení je paradoxně interpretováno jakožto „živočich schopný překroku k tichu“ (ib.). A proto se samo nabízí, aby coby konstituční dynamismus lidskosti vstoupil Bůh (s. 36n.), v čemž je pak patrné, nakolik vděčí Picardovi v mnohém Emmanuel Lévinas. Ztráta řeči i schopnosti mlčet souvisí se – řečeno heideggerovsky – vzmachem podstaty

(něm. *das Wesen*) techniky, který Picard označuje – vzhledem k řeči – jakožto „verbální lomoz“ (s. 38n.). Podstata techniky nivelizuje patrnost všeho – řečeno ontologickým žargonem – „jsoucího“, ba sebe-pojetí člověka jako takového, což autorka s odkazem k Nietzscheho figuře „posledního člověka“ ze *Zarathustrových* Předmluv pečlivě popisuje a interpretuje (s. 45n.). Ale nejen zjevnost jsoucího a sebe-pojetí lidskosti, ale i samotné pojetí dějin a času podléhá rozkladné nivelizaci (s. 49n.): zde je pak patrné, nakolik ani Picard, ani Zahradníček nejsou utopisty (*nota bene* gnostiky),¹ jelikož jejich „vize“ necílí na to zrušit čas i dějiny, ale naopak nechat je vyznít, jako se nechává vyznít chuť vína či hudební skladba, kde proces je samotným cíle a „konec“ konstituuje smysl počátku i celku. Nivelizace, ba ztráta času se zračí ve stroji, což ukázal již Marx v *Ekonomicko-filosofických rukopisech*, v rukopisech *Grundrisse* i v *Kapitálu*, ale též Rilke v *Sonetech Orfeovi*.² Picardovy deskripce ústí v líčení „světu rádia“ (s. 53), což je motiv, který spolu s Picardem promýšlí jak Herrmann Hesse ve *Stepním vlkovi*, tak Martin Heidegger mezi 30. a 50. léty 20. století.

Ovšem rozklad člověka je nejpatrnější na jeho tváři (s. 56n.), kterou pak filosoficky proslaví již zmiňovaný Lévinas. Picard i Zahradníček, jak dokazuje autorka, spojují tvář s nicotou, která ale nemá – jako např. v Hegelově *Logice* – konstituční funkci, nýbrž představuje „vpád do dějin“ rušící čas (s. 61-2). Tomu Picard se Zahradníčkem čelí „iniciací schopnosti vidět“ (s. 62), což je samo o sobě pozoruhodné, protože dochází k přesmyku od řečového (fonetického) motivu k motivu *optickému*. Nicméně ještě více hodné pozoru je to, že tato iniciace vidění (či spíše *transformace* vidění, o které píšu ve všech svých knihách, nejnověji v *Zázračné vědě* v souvislosti s Descartesem, který podle mě nechtěl právě nic jiného, nežli „iniciovat schopnost [jiného, a potud „správného“] vidění) je spojena s *absencí motivu světla!* Oddíl VIII *Schopnost vidět* si této absence a jejích důsledků vůbec nevšímá. A přitom tolik zmiňovaný Dante si se světlem a jeho odstíny pohrává tak mocně, že lze číst jeho Božskou komedii jako příspěvek k (novoplatonizující) metafysice světla. Dokonce i pro Nietzscheho, který je implicitně mezi

---

¹ Proto není – vzdor sílicím kritickým hlasům – gnostikem ani utopistou např. ani Heidegger, ač mnohé rysy jeho posthumního díla by nabízely oporu těmto kritickým výtkám. Potud by byl gnostikem a utopistou spíše Ezra Pound s jeho *Cantos*, který *navzdory* „pásmu“ od Odyssea přes Konfucia, středověkou Itálii, raně-americké dějiny až k Mussolinimu *přesto* tenduje k suspendování času „v blankytu“, kde – slovy jeho milovaného Jana Scotty Eriugeny – „sunt omnia lumina“. K tomu E. Pound, *Cantos II*, Brno 2013, s. 136.

² Viz A. Novák, *Ztráta věci*, Praha 2009, s. 97-136.

řádky celé práce, je motiv světla – nejen v *Zarathustrovi*, ale i v předcházející *Radostné vědě* – zásadním motivem. Jde o autorčino nedopatření, nebo rovněž referování autoři si toho nejsou vědomi? Vzhledem k Dantovi a Zahradníčkovi bych rovněž očekával, že se dovíme něco o povaze smrti, která je u obou všudypřítomná a má své nivelizované podoby: ba lze říci, že „moderní“ člověk se snaží dělat cokoli, aby smrt vůbec nepřipustil. Sama technika a konzum jsou frustračními mechanismy oddalování smrti. Je-li nivelizovaný člověk, řeč, čas, dějiny, ba svět coby „původní zřejmost jsoucna jakožto jsoucího v celku“, to musí moci mít svůj odraz v pojetí „života“ (spíše existence) a smrti. Proto požaduji během obhajoby vyjasnění nejen absence světla, ale především povahy a funkce smrti u Zahradníčka i Picarda.

Má-li být Picardovým „ideálem“ to, abychom „stvořili ticho“ (viz emfatický závěr práce na s. 69), jak v tom máme naplnit druhý (vedle *zoón logon echon*) a s ním komplementární výměr lidskosti od Aristotela: *zoón politikon*? Jak je ve sféře mlčení možné „autentické“ jednání? Nevedl by tento „hésychismus“ spíše ke „kvietismu“? A hlavně: Protože řečí (i mlčením) se sdílí význam: k jaké formě vpravdě *lidské pospolitosti* by „stvořené mlčení“ vedlo? Nevedlo by to spíše k atomizaci a svého druhu „solipsismu“? Nevedlo by to spíše k apatické synchronicitě stádních zvířat, jež mlčky (tot' však otázka, *zda mlčky?!*) přežvykují vedle sebe?³ Nevedlo by to tedy vlastně k daleko sublimovanější formě toho, *proti čemu* se Picard se Zahradníčkem obracejí?

Předloženou magisterskou práci kolegyně Svárovské bez výhrad **doporučuji** k obhajobě a navrhuji hodnocení **výborně**.

16. července 2013

Doc. Aleš Novák, Ph.D.

---

³ Viz úvod Nietzscheovy *II. Nečasové úvahy*, kde jsou řeč, paměť, čas, smrt a světskost (resp. jejich absence) těsně spojeny a vyplývají ze sebe. Viz k tomu vyčerpávající interpretaci Václava Zajíce, *Čas lidského života v Nietzscheho druhé Nečasové úvaze*, Praha 2012.